

« zurück blättern vor »

BLOK subst. m., ab 1612; auch *bloch*. **1)** ‘grober, unbearbeiteter Klotz, Holz- oder Steinblock; Körper von großen Ausmaßen’ – ‘nieociosany, gruby pień, kloc lub odłam skalny; dużych rozmiarów bryła’: (1622) 1861 Miask. Ryt. 60-61 *Już mu [Jezusowi] drzewo kat wierci [...]. Drudzy też drugie składają blochy, I trzej w opoce trzy kują lochy.* o 1643 Arch. 156, L *Brzeg taki trzeba chrostem i ziemią, blochami i palami utwierdzić.* o 1685 Inw. pozn.i kal. 215, SP17 *izba w blochy budowana.* o 1745 Inw.pozn.i kal. 696, SP17 *izba w blochy, sień w lepionkę stawiana.* o (1782) 1794 Bud.Wiej. 66, L *ściany na wsi robią z blochów i ftrychulców i ze słomy w glinie walaney.* o 1869–1870 Pol Obrazy II 314, DOR *Cała dolina jest zasiana olbrzymimi blokami granitów, tak wielkich rozmiarów – jak nigdzie.* o (1872–1876) 1883 ENCORG s.v. *blokaut: Blokaut [to] pierwotnie budynek z blochów i belek wystawiony.* o 1912 Chłęd.Barok 434, DOR *Na bloku marmuru nakreślił tylko kilka znaków węglem i natychmiast wykuł trzy postacie, które miały stanowić ozdobę jakiejś fontanny.* o 1950 Morc.Pokład 62, DOR *W podniesionym rudym świetle kaganka majaczy obwał!... Zmierzwione bloki węgla, połamane stemple! – L, SWIL, SW, LSP, DOR.* **2)** ‘Flaschenzug’ – ‘wielokrążek’: 1777 Os.Fiz. 124, L *Blok albo krążek, trochlea.* o (1777) 1974 Chrościcki 290 *[[Białystok]] Liny y Blochy będą posłane do Krakowa.* o 1777–1779 Kluk Rośl. 2 157, L *Blochy albo kołki, na których się co winduje, bywają wiązowe.* o 1790 Przyb.Luz. 268, L *Maytki filną ręką blok obracali, Liny, na których kotwa była, wyciągali.* o vor 1807 Mag.Mskr., L *U flisów bloch, kółko, po którym, gdy mają holować pulkę, a pod czas hysu, tryfkę hysują.* o (1893) 1950–1953 Dygas.Złam. 84, DOR *Zaskrzyptały kółka bloków, gdy na łańcuchach zwijano pomost.* o (†1898) 1900 Jun. Dworek 12, DOR *Wchodziło się przez furtkę zaopatrzoną w blok i ciężar na sznurze.* o (1938) 1952 Meis.Arkt. 11, DOR *Bosman i trzej marynarze odbezpieczyli blok dźwigu u przedniego masztu.* – L, SWIL, SW, LSP (mech.), DOR (techn.). **3)** ‘Verbindung von Staaten, Parteien, politischen Gruppen usw.’ – ‘związek państw, partii, ugrupowań politycznych itp.’: (1919) 1920 Boy Flirt I 13, DOR *Powstaje opozycja dążąca do konsolidacji partyj, utworzenia bloku i obalenia gabinetu.* o 1950 Sokor.Szt. 213, DOR *Po raz pierwszy w historii zmontowano potężny blok narodów w obronie pokoju i wolności.* – LSP, DOR. **4)** ‘nicht bedruckte Papierblätter, die an einer Seite zum Abreißen zusammengeleimt sind’ – ‘czyste kartki papieru do robienia notatek lub rysunków, sklejone ze sobą, ale dające się łatwo oderwać’: (1921) (o.J.) Perz.Cud. 131, DOR *Wydarszy z podręcznego bloku kartkę, przygotował się do pisania.* o (1924) 1949 Nałk.Z.Romans 13, DOR *Na kartce z bloku napisał numer żądany, szczegółowo oznaczył godziny.* o

1953 Brand.M.Wypr. 21, DOR *Wyjął z kieszeni swój wielki handlowy blok i pośliniwszy starannie ołówek, wpisał do niego nazwę znanej książki dla młodzieży.* – SW, LSP, DOR. **5)** ‘Signalblock’ – ‘wyznaczone miejsce, w którym pokazywane są kierownikowi pociągu sygnały informujące go, czy ma wolny wjazd; posterunek blokowy’: vor 1939 LSP *blok kolejowy.* – LSP, DOR (kolej.). **6)** ‘mehrgeschössiges Wohngebäude mit einfacher, einheitlicher Form; ein von vier Straßen umschlossener Komplex solcher Häuser’ – ‘kilkupiętrowy budynek mieszkalny o prostej, zwartej bryle; w zabudowie zwartej: zespół takich domów zawarty między czterema ulicami’: (1937) 1948 Krucz.Sidla 16, DOR *Te wielkie, nowoczesne, niedawno pobudowane, czteropiętrowe bloki zaludnione były niemal wyłącznie przez przyzwoite rodziny urzędnicze.* ○ 1952 Szwank.Warsz. 167, DOR *Siedem oddzielnych pawilonów osiemnastowiecznych koszar połączono w jeden olbrzymi blok.* ○ 1953 Róż.Kart. 11, DOR *Miasto będzie podzielone na wielkie bloki, z których każdy pomieścić ma pięć do sześciu tysięcy mieszkańców.* – nur DOR. **7)** ‘beim Volleyball: Defensivspiel am Netz; beim Boxen: Abwehr eines Kopftreffers’ – ‘w siatkówce: gra obronna przy siatce; w boksie: obrona przed ciosem w głowę’: [hapax] 1949 Sportow. 2, DOR *Czesi, uważając blok za najlepszą obronę, stosują zastawiania co najmniej dwoma, a często i wszystkimi graczami.* – nur DOR (sport.). **8)** ‘Startblock’ – ‘aparat startowy’: [hapax] vor 1958 DOR *Blok startowy.* – nur DOR (sport.). ◇ **Var:** *bloch* subst. m., (1612) 1622 Miask.Ryt. 69, L ○ [LBel.] (1782) 1794 Bud.Wiej. 66, L – L, SWIL, SW (m.u.); *blok* subst. m., 1777 Os.Fiz. 124, L – L, SWIL, SW, LSP, DOR. ◇ **Etym: 1)** mhd. *bloch* subst. n., ‘Holzklotz, Block, Bohle’, LEX, nur für Inh. 1, 2. **2)** mnd. *blok* subst. m. (n.), ‘Kloben, Gehäuse des Flaschenzugs, in dem sich die *schîve* bewegt, bes. auf Schiffen, Schiffsrolle, Blockrolle, Winde’, MND, nur für Inh. 2. **3)** nhd. *Block* subst. m., ‘ein Klotz aus Holz, Stein, Metall’, GRI, nur für Inh. 1, 8. **4)** nhd. *Bloch* subst. n., ‘Klotz aus Holz oder Stein’, GRI, nur für Inh. 1. **5)** nhd. *Block* subst. m., ‘in der Schifffahrt: Gehäuse für Rollen (am Flaschenzug)’, BRO, nur für Inh. 2. ◇ **Konk:** *birzwno* subst. n., bel. seit 1391, STP, zuerst geb. CN, nur für Inh. 1; *bloking* subst. m., bel. seit 1950, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 7; *blokpost(en)* subst. m., bel. seit 1919, SŁKOL, nur für Inh. 5; *krażek* subst. m., bel. seit 1950, SOR, zuerst geb. L, nur für Inh. 2; *okrąglak* subst. m., bel. seit 1894, DOR, zuerst geb. SW, nur für Inh. 1; *posterunek blokowy* subst. m., bel. seit 1948, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 5. † *kluba*. ◇ **Der:** *bloszek* subst. m., 1745 Inw.pozn.i kal. 740, SP17, zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *bloczek* subst. m., 1951 Huss.Mur 38, DOR, zuerst geb. SWIL; *blokowy* adj., 1924 Ask.Uwagi 156, DOR, zuerst geb. SW. ♠ Inhalt 1 und 2 stammen aus dem älteren nhd. *bloch* und wurden der neueren neuhochdeutschen Form (aus dem Niederdeutschen)

blok angepaßt: vgl. die Belege bei Kluk[[a]] Rośl., L 1777, Mag[[ier]] Msk. 1807, L und noch ENCORG (1872) 1883 mit den hochsprachlichen bei Os[[iński]] F. 1777, L (Lehrbuch der Physik) und Przyb[[ylski]] Ludz. 1790, L (Poem). Inhalt 1 scheint bereits im 17. Jh. (s. den Beleg von 1685: *izba w blochy* ‘im Blockbau errichtet’) als Terminus des Bauwesens spezialisiert. So ist vielleicht die seit 1869–70 belegte Bedeutung ‘Granit-, Marmorblock’ eine erneute Entlehnung; sowohl LINDE als auch SWIL geben nur die Bedeutung ‘grobes ungehobeltes Holz’ an. Inhalt 2 wurde wohl zunächst im Sinnbezirk “Flößerei” übernommen (vgl. die deutschen Etymologien 2, 5) und wurde erst später als Terminus verallgemeinert. Die Inhalte 3 bis 8 stammen am wahrscheinlichsten aus dem Deutschen, bei Inhalt 3 und 4 kann frz. *bloc* (*de marbre, d’états, de papier*) mitgewirkt haben. Inhalt 8 gehört entweder zum dt. *Startblock* oder (s. Beleg) zum tsch. *startovní blok*.

« zurück blättern vor »